

СЕКЦІЯ 2

ІННОВАЦІЙНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ЯК ОБ'ЄКТ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ ЕКОНОМІКИ

Д.е.н., проф. Забарна Е.М.

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Одесский национальный политехнический университет, Одесса

У сучасній науковій літературі зустрічаються окремі дослідження, які стосуються проблем фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів держави. Однак, існуючі підходи містять низку недоліків та суперечностей, наявність яких не дозволяє забезпечити збалансоване фінансування за напрямами соціально орієнтованого розвитку економіки регіону. Так, акцентування уваги виключно на міжбюджетних трансфертах як джерела фінансування соціально-економічного розвитку регіону формує значну централізацію місцевих бюджетів, однак міжбюджетні трансфери можна розглядати лише як джерело фінансування забезпечення соціально-економічної безпеки регіону; відсутність погляду щодо виваженого розподілу фінансових ресурсів за напрямами соціально-економічного спрямування щодо розвитку регіону; неврахування принципів соціально орієнтованого розвитку економіки регіону при формуванні оптимальної структури витрат на соціальний та економічний розвиток. Наявність цих недоліків та суперечностей в значній мірі обумовлені нехтуванням основних зasadничих основ концепцій та теорій соціальної ринкової економіки. В основу формування структури витрат на збалансований соціально-економічний розвиток можна покласти такі теорії та концепції:

- теорії соціальної ринкової економіки (теорія соціального консенсусу, теорія соціальної ринкової економіки), за якими, центральне місце в структурі фінансового забезпечення соціально орієнтованого розвитку економіки регіону належить бюджетному фінансуванню соціальної сфери регіонів у межах нормативних значень, що визначають їх соціальну безпеку. Натомість, залишаються поза увагою інші джерела фінансування, які повинні спрямовуватися на стимулювання економічного розвитку, як напряму забезпечення його конкурентоспроможності. Оскільки соціально орієнтована економіка регіону повинна передбачати наявність балансу між соціальною та економічною сферами, знаходження точки соціально-економічної рівноваги, при якій спостерігається економічна ефективність та соціальна справедливість, то відповідно за цими теоріями спостерігається неоптимальна структура фінансового забезпечення за напрямами соціалізації економіки регіону в напрямі невідповідного зростання ролі бюджетів;

- теорії безпеки (теорія соціальної та економічної безпеки), згідно яких фінансуються виключно заходи щодо забезпечення мінімально безпечної рівня регіонального розвитку, що дозволяє досягти соціально-економічної безпеки як первинного елемента процесів соціалізації економіки регіону та уникнути дестабілізуючих процесів у соціально-економічному розвитку регіонів держави. Згідно з даними теоріями усім регіонам держави створено рівні стартові можливості до подальшого формування власних фінансових ресурсів та залучення інвестиційно-кредитних ресурсів через створення сприятливого, стійкого інвестиційного клімату у регіоні. Це дозволить диверсифікувати джерела фінансового забезпечення соціально орієнтованого розвитку економіки регіону;

- теорії розподілу доходів (теорія розподілу доходів, теорія граничної корисності; соціальної теорії розподілу). Згідно з цими теоріями, в процесі розподілу значна частина фінансових ресурсів акумулюється в централізованих фондах без врахування інтересів регіонів, які, в свою чергу, в процесі перерозподілу доходів отримують з цих же фондів трансфертні надходження, які спрямовуються лише на забезпечення соціально-економічної безпеки регіону та простого відтворення.

Практично жодна з цих теорій цілісно та системно не може бути покладена в основу фінансування процесів соціалізації економіки регіону, оскільки спостерігається полярність у виборі джерел фінансування, що порушує збалансований соціально-економічний розвиток регіону. В [1] запропоновано структуру фінансового забезпечення соціально-орієнтованого розвитку економіки регіону, основними засадничими принципами побудови якої є:

- соціальна справедливість у розподілі та використанні бюджетних коштів. Бюджетні ресурси мають гарантувати соціально-економічну безпеку кожного регіону держави, забезпечуючи досягнення порогових значень показників, що характеризують та відображають процеси простого відтворення соціально-економічної системи. За умови наявності суперечностей між соціальною справедливістю та економічним зростанням, при якому регіон не зацікавлений розширювати та ефективно використовувати свої можливості для задоволення власних потреб та не активній участі регіональних суб'єктів господарювання у створенні ВРП, починається соціальне утриманство регіонів, невиправдана розтрата фінансових ресурсів. Задля забезпечення оптимального фінансування процесів соціалізації економіки регіонів необхідно детально опрацювати принципи фінансування соціальних програм із врахуванням регіональних пріоритетів, формування виважених механізмів акумулювання й витрачання коштів на розвиток соціальної сфери, підвищення питомої ваги платних послуг у соціальній сфері разом із забезпеченням безкоштовних мінімальних гарантій медичного обслуговування, розробку організаційно-правових і науково-методичних основ надання цільової адресної допомоги але лише на початковому етапі і т. д.;

- забезпечення збалансованого приросту власних та залучених джерел фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку регіону (збалансування фінансових ресурсів);

- забезпечення оптимальної структури фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку регіону із одночасним забезпеченням фінансування досягнення соціально-економічної безпеки регіонів держави, простого відтворення соціально-економічної системи за рахунок власних ресурсів (бюджетних ресурсів та ресурсів соціальних фондів) та забезпечення конкурентоспроможності регіонів держави, розширеного відтворення соціально-економічної системи за рахунок залучених джерел (інвестиційні та кредитні ресурси), в результаті чого досягатиметься соціально-економічний розвиток регіонів країни та можливості їх переходу на модель соціалізації економіки.

Це дозволило виокремити основні теоретичні підвалини побудови структури фінансового забезпечення соціально-орієнтованого розвитку економіки регіону:

- забезпечення оптимальної структури витрат на соціальний та економічний розвиток за напрямами соціально-орієнтованого розвитку економіки регіону шляхом залучення різних джерел фінансування, що дозволить досягти економічної ефективності та соціальної справедливості в розподілі ВВП;

- забезпечення систематизації кількісних та якісних параметрів фінансового забезпечення соціально-орієнтованого розвитку економіки регіону, яка з одного боку враховує ефективність використання та збільшення власних фінансових ресурсів (бюджетні ресурси та ресурси соціальних фондів), що спрямовуються на забезпечення соціально-економічної безпеки регіону та простого відтворення регіональної соціально-економічної системи, а з іншого – залучення інвестиційно-кредитних ресурсів на

забезпечення конкурентоспроможності регіону та розширеного відтворення його соціально-економічної системи;

- встановлення пропорцій збалансування між економічними результатами та соціальними витратами; соціальними результатами та економічними витратами; економічною ефективністю та соціальною справедливістю.

Забезпечення соціально-економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності регіону вимагає визначення та формування інших додаткових джерел фінансових ресурсів, які можуть бути використані при формуванні соціально орієнтованої економіки регіону [2]. Необхідно відмітити, що ситуація стосовно бюджетного фінансування на сьогодні не змінилась. Як свідчить досвід близько 40% здійснюється бюджетне фінансування, за рахунок якого, в основному покриваються поточні видатки і то не повною мірою. У випадку, недостатності власних фінансових ресурсів слід використовувати кредитування, інвестування тощо, як спосіб позикового одержання коштів, які будуть спрямовані на нарощення конкурентних переваг регіону та розширеного відтворення його соціально-економічної системи.

Необхідно відмітити, що в регіональному розрізі використовуються всі із означених джерел фінансування, однак вони не дають бажаного результату. Основними причинами є непослідовність та фрагментарність фінансування, нецільове спрямування фінансових ресурсів в економіку регіону, неефективна структура його фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку. Виконуючи різноманітні ролі в розподільних процесах, регіони об'єктивно могли і можуть претендувати на міжбюджетні трансферти і аж ніяк не рівні обсяги участі у використанні послуг за рахунок бюджетних коштів. Несиметрична участь у їх використанні, спричинила порушення соціально-економічної рівноваги, незбалансованої структури фінансового забезпечення процесів соціалізації економіки регіону за рахунок виключного фінансування соціально-економічної безпеки.

Особливості структури джерел фінансування соціально-орієнтованого розвитку регіону з позиції власних та залучених фінансових ресурсів полягають у наступному. Власними фінансовими ресурсами є бюджетні ресурси та ресурси соціальних фондів, які спрямовуються, перш за все, на забезпечення мінімального рівня досягнення соціально-економічної безпеки та простого відтворення соціально-економічної системи регіонів держави. Зазначемо, що бюджетні ресурси забезпечують лише мінімально необхідний рівень фінансування, що негативно впливає на економічний розвиток регіону, його здатність до підвищення конкурентоспроможності та розширеного відтворення. Водночас, високий рівень соціальних видатків із місцевого бюджету свідчить про неспроможність регіональних органів влади забезпечити достатній рівень видатків на розвиток економіки регіону та про все більшу залежність від бюджетних трансфертів. Така ситуація гальмує економічний розвиток регіону, підкреслює неспроможність самостійного фінансування регіональних економічних потреб, вказує на соціальну орієнтацію регіональних бюджетів, і в кінцевому підсумку – не забезпечення соціальної справедливості та економічної раціональності в цілому.

Ресурси соціальних фондів як внутрішні фінансові ресурси, створюються з метою фінансування забезпечення соціальної безпеки, та дозволяє мінімізувати ризики регіональної соціально-економічної системи у процесі її відтворення. Соціальні фонди виконують два основних завдання: з однієї сторони, гарантування страхових виплат (старості, хворобі, безробітті, народженні тощо), що забезпечує процеси соціальної безпеки регіону; з іншої – накопичення фінансових ресурсів, які повинні трансформуватись в інвестиційні, як додаткового джерела фінансування простого відтворення соціально-економічної системи регіону. Якщо перше завдання виконується справно (виплачуєчи відшкодування у страхових випадках), то інше завдання практично не реалізовується, що свідчить про неефективність використання вільних акумульованих ресурсів соціальних фондів. Практично закладені принципи формування та розподілу ресурсів соціальних фондів спрямовані на їх «проїдання», що є наслідком реалізації

фінансової моделі споживання та не дозволяють забезпечити відтворюальні процеси соціально-економічного розвитку регіону. Слід подолати уявлення, за якими ресурси соціальних фондів розглядалися виключно як інструмент соціального забезпечення та зробити наголос на підвищенні доходів населення як необхідної умови забезпечення їх добробуту та економічного зростання регіонів держави через трансформацію ролі та спрямування ресурсів соціальних фондів. Отож, принципи розподілу ресурсів соціальних фондів слід змінити із стану «пасивних ресурсоотримувачів» до стану «активних використовувачів фінансових ресурсів».

Інвестиції є важливим джерелом фінансування процесів соціалізації економіки регіону за умови дефіциту власних фінансових ресурсів. Їх залучення та ефективне використання сприятиме розвитку підприємництва у регіоні, розширенню його спеціалізації, появлі нових інфраструктурних об'єктів тощо, як передумов забезпечення розширеного відтворення соціально-економічного розвитку регіону. Реалізація цих заходів вимагає застосування фінансових стимулюючих інструментів, реалізація яких спрямовуватиме потоки недержавних інвестицій у процеси розширеного відтворення, та забезпечення конкурентоспроможності. Наслідком ефективного використання інвестиційних ресурсів буде підвищення рівня конкурентоспроможності регіону, відтворення усіх сфер його життєдіяльності та збільшення рівня валового регіонального продукту.

Кредитні ресурси відіграють важливу роль у задоволенні стратегічних потреб у фінансових ресурсах, які повинні спрямовуватися на розширене відтворення економіки регіону. Кредитні ресурси використовуються як джерело для збільшення факторів виробництва та сприяє нагромадженню капіталу, необхідного для підвищення конкурентоспроможності регіону. Використання інвестиційних та кредитних ресурсів підвищує відповідальність регіональних суб'єктів господарювання за ефективне використання ресурсів, оскільки можуть здійснювати свою діяльність при мінімальному обсязі власних коштів, а також зменшенні резервів, у т.ч. їх грошової частини. Усе це сприяє підтриманню конкурентоспроможності реального сектору економіки та регіону в цілому.

З іншої сторони, інвестиційне кредитування відіграє і важливу соціальну роль, яка сприяє процесам соціалізації економіки регіону. Результати соціального інвестування виявляються як в посиленні соціальної орієнтації економіки регіону, так і в окремих аспектах соціально-економічного розвитку, зокрема стимулуванні економічного зростання, нагромадженні людського капіталу, розвитку ринку праці, підтримці високого рівня та якості життя населення, підтримці соціальної стабільності в регіоні, що дозволить забезпечити розширене відтворення соціально-економічного розвитку регіону та підвищити рівень його конкурентоспроможності.

Таким чином, злагоджена діяльність регіональних органів влади в царині ефективного використання власних та залучених фінансових ресурсів, дозволить виробити системний та комплексний підхід до формування структури фінансового забезпечення за напрямами соціально орієнтованого розвитку економіки регіону результатом застосування якого буде забезпечення соціальної справедливості в розподілі ВВП та економічної ефективності, а відтак – збалансований соціально-економічний розвиток регіону.

Список літератури:

1. Барський Ю. М. Сутнісна характеристика соціально орієнтованої економіки регіону / Ю. М. Барський // Economic sciences «Modern trends in scientific thought development: materials digest of the 2nd International Scientific Conference. – Kiev-London-Odessa: InPress, 2011. – 31 January–14 February. – 280 p. – Р. 135–137.
2. Пшик Б. І. Інвестування підприємницької діяльності. Регіональний аспект дослідження: монографія / Б. І. Пшик. – Львів: Львів. банк. ін-т НБУ, 2005. – 275 с.